

הספרות, הפורנוגרפיה והצנזור

"אחר 214 שנות איסור" כתוב באותיות בולטות על כריכת ספר כיר סנסאציוני, שהודפס בשנת 1963 ע"י הוצאת ג. פוטנם בארצות-הברית. ספר זה הוא ספר אנגלי מן המאה ה-18, "פאני היל, זכרונותיה של אשת שעשועים". את שם המחבר, ג'ון קלילנד, ואת שם ספרו, אין למצוא במרבית האנציקלופדיות, אנתולוגיות, תולדות הספרות, וספרים אינפורמא-טיביים גרידא. וואת, למרות שהספר היה בתפוצה למן היום הראשון להדפסתו, בשנת 1749. אולם תפוצה זו היתה אי-ליגאלית ופארטיזנית. ההדפסה בסתר והמכירה מתחת לשולחן היו להן מספר תוצאות: שיבושים ושינויי נוסח בגוף הספר; אין כיום נוסחה אחידה, ואין כל אפשרות להוכיח בוודאות גמורה מה נכלל במקור, מהן תוספות ומהם שיבושים שנפלו במשך השנים. תוצאה אחרת היתה, כמובן, — מחיר גבוה לספר, שנמכר לאספנים ומביני-דבר.

אולם כיום אין עוד קשיים בפני הקורא הפוטנציאלי, לא הקורא המחפש פורנוגרפיה, ולא הקורא המחפש אמנות. "פאני היל" ניתן להשגה בכל חנויות הספרים, אם בכריכה קשה ואם כספר כיס זול ומותאם לתקציב מוגבל. הדפסת המהדורה האמריקנית לא עברה ללא תקלות. הוגשה תביעה משפטית כנגד בית ההוצאה, באשמת פירסום ספר קלוקל ופורנוגרפי. המשפט נמשך יומיים. הוא תרם הרבה לתפוצתו ופירסומו של הספר, אשר לפני כן היה ידוע למעטים בלבד. כעדי ההגנה הופיעו כמה אנשי ספרות נודעים, כגון לואיס אונטרמאיאר, אריק בנטליי, ועוד. פסק הדין ניתן ב-23 לאוגוסט, 1963. הספר יצא זכאי מלפני השופטים. חוות הדעת הארוכה שניתנה, כללה בין השאר את הפיסקה הבאה:

"הגם שאין כל ספק בדבר, כי הסיפור על פאני היל לא יבוא

לעולם במקום 'כיפה אדומה' כסיפור לילדים לפני לכתם לישון — הרי בהחלט אפשרי הדבר, שאם פאני היתה מוצאת עצמה בחברה העכשווית שלנו, במקום בסביבתה הגיאורגיאנית מאמצע המאה ה-18, היא היתה נתקלת בתופעות הרבה שהיו גורמות לה להתאדם." חבר שופטים ליבראלי, בהחלט.

לאחר שסיפרנו משהו על ההיסטוריה של הספר, נקדיש עוד מילים

מספר למחברו, ג'ון קלילנד. ג'ון קלילנד נולד בשנת 1709. בצעירותו שהה בארצות רחוקות (במאה ה-18 הנסיעות היו שונות במקצת מן הנסיעות כיום). הוא שימש כקונסול בריטי בסמירנה; לאחר מכן הגיע לבומביי. למולדתו חזר בשנות הארבעים, חסר כל. בשנת 1747/48 הוא מכר את כתב היד על אשת השעשועים שלו למוציא לאור רלף גריפיתס, עבור 20 לירות. גריפיתס עצמו הרוויח מן העסק במשך השנים כעשרת אלפים לירות. המחבר עצמו נשאר עני מרוד עד יום מותו; הוא הגיע לגיל שמונים, ונשכח מכל, למרות הפירסום הזמני שספרו הבלתי-צנוע נתן לו. עוד מספר רומאנים מפרי עטו נשכחו לחלוטין, וכן גם מספר לא מבוטל של מאמרים ארוכים ומשעממים בשטח הפילולוגיה דווקא. שמו ידוע כיום אך ורק בזכות הרומאן המתאר את תולדותיה והרפתקאותיה של פאני היל, גערת הכפר שבאה ללונדון, העיר הגדולה, שם איבדה את תמימותה ובתוליה בצורה יסודית ביותר.

אכן, הגיעה השעה לפנות ל"אשת השעשועים" עצמה, פאני היל, שהנחילה בצעירותה רוב עונג לגברים כה רבים ושונים. כהרבה גיבורות רומאנים מן המאה ה-18, מגיעה פאני הצעירה מכפר מולדתה הקטן ללונדון, כדי למצוא בה את מזלה. ואכן היא מוצאת את מזלה — אמנם בדרך עקיפין, ולאחר גלגולים במיטות כה רבות עד שנערה חלשה ממנה ודאי היתה כושלת באמצע הדרך. הסצינות הארוטיות מהוות את רוב רובו של הספר, והן מתוארות בפירוט ובהנאה. למרות שהמחבר דואג לכך, שהגיבורה שלו תיפגש עם גברים מגוונים ביותר, בעלי טעמים ומינהגים שונים, הוא אינו מצליח להתגבר על חזרות מעייפות בבואו לתאר פעילות טבעית המהווה את עיקר עיסוקם של גיבוריו.

סיפור העלילה שוטף וקולח בקלות אלגנטית. בצורה חצי-צונית של מיבנה הספר ניכרת השפעת סמואל ריצ'ארדסון¹, בן זמנו של קלילנד. (ליתר דיוק, ריצ'ארדסון היה קשיש מקלילנד בעשרים שנה). צורת הספר היא אפיסטולארית — פאני כותרת שני מכתבים ארוכים בהם היא מספרת את תולדותיה בגוף ראשון; הסגנון האפיסטולארי היה חביב על ריצ'ארד-סון. למעשה, אצל קלילנד צורת ההתכתבות היא מלאכותית למדי וכפויה על הרומאן באופן שרירותי, אך היא אינה מפריעה — תוך כדי קריאה נשכחת מסגרת מאולצת זו עד מהרה. מבחינה תכנית יש קירבה מסויימת בין קלילנד והנרי פילדינג² כותבו המפורסם של "תום ג'ונס". אין לומר אם היתה כאן השפעה או רוח התקופה; קלילנד ופילדינג היו בני זמן אחד וכתבו את ספריהם העיקריים בערך באותו זמן. הן "תום ג'ונס" והן "פאני היל" הם ספרי הרפתקאות בסגנון הפיקרסקי. (לשם מגיעת טעות

יש לציין, כי אין לריצ'ארדסון ואצל פילדינג תיאורים ארוטיים, ומה גם פורנוגרפיים). ההשפעה החזקה ביותר היא של דניאל דפּו³). "מול פלאנ-דרס" שלו, אשת העולם התחתון, ובמיוחד "רוקסאנה" שלו, הקרויה "הפילגש בעלת המזל", — הן אחיות רוחניות של פאני היל. שוב, עלינו לציין שכל המשתקע בקריאת קורותיה של רוקסאנה, שמעשיה לא היו צנועים יותר מאלה של פאני — אינו נהנה משפע הפרטים האנטומיים המגרים המצויים אך ורק בספרו של קלילנד. נוסף עוד, כי מביני דבר טוענים, שבשעת שהותו בהודו נתקל קלילנד ב"קאמה סותרה", ספר הודי עתיק על הארוטיקה, וכי ללא השפעה זו מן המזרח היה אולי סגנונה של פאני החביבה מאופק ומהוגן יותר.

כדי להקל על מלאכתו של הקורא המודרני, כתב פטר קוונל הקדמה להוצאה החדשה של "זכרונותיה של אשת שעשועים"⁵). בהקדמתו זו הוא מביע בין השאר את הדעה, כי פאני היל היתה גרתעת מן הדיבורים הגסים שב"ליידי צ'אטרליי"⁴). ברצונו להגן על הספר ולשכנע את הקורא בערכו הספרותי, הגזים כאן קוונל ונתחייב בדברי שטות מגוחכים. ב"ליידי צ'אטרליי" מתואר האקט המיני בין גבר ואשה האוהבים זה את זה. ב"זכרונותיה של אשת שעשועים" באים תיאורים מיניים, נורמאליים, פרברסיים, ופרברסיים למחצה, כדי לשעשע את הקורא. גם פילוסופיית החיים היסודית של פאני, כי האקט המיני מהנה באמת רק אם מתלווה אליו אהבה אמיתית — אינה נראית מהותית לגבי רוב רובו של הספר. מאידך גיסא, אין זה ספר מסוכן, שעלול לקלקל מי שהוא. זהו ספר

משעשע.

אפריל, 1964

הערות

1. Samuel Richardson : 1689-1761.
2. Henry Fielding : 1707-1754.
3. Daniel Defoe : 1660-1731.
4. D.H. Lawrence : Lady Chatterley's Lover, 1928.
5. John Cleland : Fanny Hill, Memoirs of a Woman of Pleasure, 1749.